

AMAM OGODO N'OBODO OZUBULU

Muoto, Chinyelu Obiageli

Na

Prof. Udemmadu Thecla

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrika Na Nzikorita Ozi

Fakolti Nke Aati

Mahadum Nnamdi Azikwe, Oka

Umjedemede

N'ala Igbo, obodo o bula nwere emume di iche iche ha na-eme oge di iche iche maka ndi ogbo di iche iche. Akwukwo a kowaputa na o nwere emume di iche iche a na-emere ma okorobia ma agboghobia n'ala Igbo, mere e ji na-ekwu na okwa mba na-achi n'olu n'olu. Emume ndi ahụ na-abukari mgbe nwa okorobia ma o bu nwa agboghobia chorọ ichiba ukwu n'ulo, ma o bu na o chibala achiba. Emume ndi ahụ puru iche a na-emere umuokorobia gunyere: iwa akwa, ime ogwu, ima mmuonwu, iwa eze, some igele wdg. Nke umu agboghobia bu: iru mgbede, ime udala, mbari, idu mbibi, ipu ebe, igba oro, na itu egbugbu. Ebum n'obi anyi ebe a bu; ichoputa ihe bu amam ogodo, ndi na-eme emume a, usoro e si eme ya. O nwere uru ma o bu oghom a na-erite na ya? Mgbawwe e nweere na ya. Usoro a ga-agbaso wee mee nchocha a bu nke nkwasị na sovee. Atutu ga-agbazi nchocha a bu atutu njirime. Achoputara na omenala a bu amam ogodo gbanyesiri mborogwu ya n'obodo Ozubulu ike nke na o gaghi anwu a ma ka oyibo si di. O bu nwa nwa tote o tokwuru. O gaghi anwu anwu, ihe o soro ya uka na-eme, o kwu chim. A tuziri arọ ka ndi nkuzi omenala na ndi oka mmuta mekwaa udi nchocha a ma o bu nke yiri ya na steeti ndi ozọ. Ndi nkuzi kwesikwara ikuzi omenala tumadu mmemme ndi ahụ e jiri mara obodo, ka ha ghara inwu pji.

Mkpolite

Nchocha a gbakwasiri ukwu n'emume amam ogodo di ka o siri metuta omenala Ozubulu. Otutu ndi odee edeela otutu akwukwo agumagu ma n'Igbo ma na Bekee banyere alimalu n'ala Igbo, deekwa maka mmemme di iche iche a na-emere umuagboghọ na umuokorobia ma o bu ndi lugoro di nke a na-akpo aha di iche iche n'obodo o bula.

Amam ogodo so n'otu n'ime omenala a na-emere umu nwaanyi luru di nke agaghi akwusi akwusi ma obu nwuo anwu n'Ozubulu. Nwa okpu na-abanye n'otu ndi mara ogodo ma o buru na o tozuola ihe e ji mmadu eme, luo di, e mee ego n'isi ya, o laa na be di ya. Ma o muru nwa ma o bu na o mugi, ihe ozọ cheere ya n'ihu bu "itu egbugbu", nke ga-abu o mecha ya o buru ima ogodo. Mgbe o mara ogodo, o sila n'agboghọ puo banye n'otu ndi tozuru etozu bu otu ndi mara ogodo. E meghi out a, o masi ya, ya mujuo ulo di ya, o ka bu kwa nwa agboghọ di ka omenala Ozubulu siri di.

A tughariri okpurukpu okwu di iche iche banyere nchocha a, maka ezi nghota. Ha gunyere: Ndi Igbo, omenala, alimalu, emume ma o bu mmemme na amam ogodo.

Ndi Igbo

Ndi Igbo bu ndi ahụ bi ebe a mara di ka ala Igbo. Ha nweekwa asusu Igbo di ka asusu nne na nna ha. Onwuejogwu (1981) kowara na ala Igbo sitere n'Agbo na kwale nke Steeti Delta wee gbadaa Ahoada, Diobu na Umagbayi di na mpaghara Port Harcourt. O gafekwara Arọchukwu nke di na steeti Abia ruo Afikpo na Isiagu nke mpaghara Abakiliki. Ebe ahụ ka o si gbagoo Enugwu Ezike nke mpaghara Nsuka, ma gafekwaa Ebu, n'ala Igbo ofesi Naija.

Na nkowa Obinna (2002), ndi Igbo bi n'ala Igbo. Ha bu ndi nwe asusu na omenala na mgbada ugwu Naijiria. Di ka be ha siri di, Oshimiri Naija kere ha uzọ abuo ahaghi iha - Owuwa Anyanwu Naija (bu nke kacha) na odida Anyanwu Naija. Ka o si metuta omenala na asusu, oshimiri Naija mere ka mmekorita na idi n'otu di mfe n'etiti ndi Igbo n'akuku abuo a. O kwalitekwa njekorita na azumaahia n'etiti ndi Igbo na mba uwa. Oshimiri Naija akpaghi agwa mgbochi n'ijikota omenala na asusu ha kama o mere ka mmekorita di mfe ebe e nwere ndi bigasi na ya site n'agburu digsi iche iche.

Na nkowa nke Ekwealo (1998), o kwuru na ndi Igbo sitere n'agburu Israel ma obu Egypt. Ha malitere ndu ha na njegba oshimiri Naija na Benue, Osuagwu kwadoro nke a. O kowaputara na omenala Igbo a huru anya bu: oji, iku mmanya, ibo uzo, iri ji ohuru, ihu nwata eze, ilu nwanyi, ibi ugwu, iru mgbede, igbu ichi, iti mmuonwu, ekele na nsopuru na ihe ndi ozo.

Nchikota okwu a niile bu na ndi Igbo abiaghi abia n'ebe ha bi taa. Asusu ha bu Igbo, a na-akpo ha ndi Igbo. Oge ufodu di ka Nwadike (1993) siri kowa, a na-esi n'olundi ha eke ha, di ka Anoma di n'odida anyanwu na Ngwa di n'owuwa anyanwu. Steeti ndi Igbo nokariri n'owuwa anyanwu ala Najirja bu; Abia, Anambara, Ebonyi, Enugu na Imo, akuko Rivers, Delta na Cross River. A biazie na steeti Anambara, e nwere lokal goomentiri iri abuo na otu, nke Ekwusigo lokal goomentiri so na ya. O bu Ozubulu bu isi obodo Ekwusigo. O buzi ebe a ka a na-eme mmemme a.

Omenala na Odinala

E nwere otutu nkowa maka omenala. Hofstede [1997] kowara na omenala bu ka ndi si ebi ndu, akparamagwa, nkwenye, nhuruuwa ha, nke na-esi n'aka fere n'aka, site na mmekorita mmadu na ibe ya. E lee nkowa Emenanjo (2005), nke si na ndi o bu la nwere omenala nke aka ha. Etu ha si aru ulo, ako ugbo, eme mmemme, eri nri. Otu ha si ahuta uwa na ihe na-eme na ya, a ga-ahu na o gboro ihe ewu neri. Nke a putara na ndi o bu la nwegbadoro nsirihu uwa ha na etu ha si asopuru ike kasi ike n'uwa na etu ha si ebi ndu. Ndi o bu la nwere usoro iwu na odinala ha.

Site n'ihe anyi ziputara ebe a, anyi hutara na tupa a nabata akparamagwa onye, o ga-adabari ka oha obodo si eme, nke na-esi n'aka fere n'aka, sikwa n'ogbo fere n'ogbo. Nke a mere na isi sekpu nti n'omenala nke a hutara na nkowa ndi anyi nyere ga-aburiri ka oha obodo si emeko, ma na-ekwuko, ma na-ebi n'udo na idi n'otu. N'ihu ya, nkowa anyi na-enweta n'aka ndi odee a niile bu na omenala bu otu ndi o bu la ma obu obodo o bu la si eme ihe, tumadu ihe ndi ha gabigarala ha ga-ahafe n'aka umu ha. Nghota si n'ebe a na-egosizi na omenala agaghi anwu anwu. Odinala bu omenala okenye, o dikwazi okputorokpu. Odibendi ga-adiriri ha, tinyere na ewumewu di ka ilu nwanyi, otu ogbo, umu okpu, ichi ozo, ekpe, okonko, mmuonwu na echichi ndi ozo di iche iche e jiri mara ndi Igbo agbanyela mkporogwu n'ala.

Alumalu

Nkwekorita ndi Igbo bu na ukwa ruo oge ya, o daa. Ma emeghi otu ahụ, nsogbu ga-adi. Maka na ihe onye ruru ogo ya, abughiri ya usa. Ofomata (2018), kowara na alumdi na nwunye bu otu n'ime ewumewu e nwere n'omenala Igbo. O mere ka o doo anya na ihe niile nwere oge di ka akwukwo Eklisjatis [Baibulu] kowara. O nwere oge nwoke ga-abu o toruo, amalite gwaba ya ka o choba nwanyi o ga-alu. O burukwanu na nwoke di otu a hapukwanu ilu nwanyi mgbe o kwesiri ilu nwanyi, a ga-amalite juwa ya kedụ maka ezi na ulo ya, ka o wee were ehie chowa ewu ojii, na ndi ya na ya na-achụ ngwere, achuwala oke. Ajuju ndi a na-echetara nwoke alubeghi nwanyi na o toruola ma toferekwa ilu nwanyi. O gakwara n'ihu, kwuo na o bu ka o di nwoke, ka o dikwa nwanyi. Nwa agboghoro ruru ogo ilu di ma o lubeghi ji umu nna ugwo mmanya. O burukwanu na o hapu ilu di mgbe o kwesiri ime nke a, a na-eji ya ako ya onu, na-asị na azi di agbaala ya.

N'aka nke ozo, alumalu di ka Isidien (2013) kowara ya di ka ewumewu di iche iche nke e si na ya amuta ma na-azulite umaka n'uzo oha na eze nabatara. O kwukwara na o bu mbiko onu nke nwoke na nwanyi bikoro site n'uzo omenala nke olile anya bu na ha ga-esi na ya were mutawa umu ma zukwaa umu ha mutara n'uzo omenala. Nke a na-eziputa mmubawanye o bukwaari eziokwu na alumalu abughi naani maka imuta umu. Mmekorita, mbiakorita na mbikorita sokwuazi na ya.

Ekwealo (1998) na nkowa nke ya kwuru na alumalu bu ewumewu puru iche Chukwu hibere. O bukwaazi njiko na mbiko onu nke nwoke na nwanyi di ka omenala na odinala siri wee kwado nakwa otu Chukwu siri wee dowe ya ma gozie ya. Nke a putara na ka alumalu siri di mkpa na ndu ndi Igbo, a na-eleda nwoke alubeghi nwanyi anya mgbe a na-ekwu okwu di mkpa. Otu aka ahukwa a na-ele anya na nwanyi a na-atu anya na o ga-alu di ma o lughu, a na-asị na nwanyi tofee onye muru, o zaba onye nalu.

N'iga n'iru, Ogbalu (1982) guputasiri ihe a na-eme ma nwoke choo ilu nwanyi n'oge gboo, nke o bu iwu na a ga emeriri ihe ndi ahụ. Ha bu: ihu nwanyi a ga-alu, iba ohia ajuju ma o bu iju ase, iku aka n'uzo, nwanyi ife ala, ihu onu nwanyi, igba akwukwo n'usoro ndi uka.

Na nchikota, iwu megidere na nwaokorobia ga-emeriri ihe, n'isi nwagboghọ o choro ilu. O bu mgbe ahụ ka ha ga-ebiri di ka di na nwunye.

Emume/Mmemme

Otutu mmadu ekwuola ma deekwa ihe di iche iche gbasara emume di iche iche n'ala Igbo. Emenanjo (1979) kowara emume di ka ozuru Igbo onu. O bughị ka e si eme ya n'otu ebe ka e si eme ya n'ebe ozo. N'aka nke ozo, Ogbalu (1974) kowara na emume bu nnukwu ihe na ndu onye Igbo o bu. O bu eziokwu na ndi ocha na uka gbaliri ike ha ime ka emume ufodu maa afọ n'ala, ma ha emenwughị ya n'ihu na ufodu emume gbanyere mgborogwu ha n'igo mmuo.

O di otutu emume putara ihe n'ala Igbo nke ha ji enyere ndu aka ma jirikwa ya na-akwalite omenala. Ebe emume ndi ahụ kachara puta ihe bu ndi gbasara emem okorobia na agboghobia, o kachasi n'alumalu.

Emume udara; Dika Agugu (1978) siri kowa, emume udara ezughị, Igbo niile onu. O si na o bu emume umu agboghobia. Ndi luru di ma ha amutabeghi nwa na-esokwa eme emume ahụ. Umu agboghobia naewe oge ahụ di ka oge ezumike. Otutu umu agboghobia na-enwekwa di n'oge ahụ.

Igbu ewu ukwu: Igbu ewu ukwu sokwa n'emume a na-emere umu nwanyi. Ogbuagu (1981) kowara na igbu ewu ukwu di ka omenala a haziri ahazi nke gunyere umu nwanyi ndi muru umu iri gawa n'ihu. Ha ji ya ekele chi omumu maka afọ oma ya n'ebe ha n'ezi na ulo ha di.

Iru mgbede: Na nkowa nke ha, Agwubiro, Ezeuko na Okodo, (2002:33) kwuru na iru mgbede bu emume a na-emere umu agboghọ jji kwadobe ha nke oma maka ilu di. Nne na nna na-akawa ahụ ihu na ha meere nwa ha nwanyi emume a. Obodo o bu na nwere aha ha na-akpo ya. Agulu kporo ya "Iso ebe", Amesi kporo ya "Emume agboghọ", mpaghara Ugwuta kporo ya "Iru mgbede". O bu emume ekpezu umu agboghobia ji esi n'agboghobia puo wee banye n'otu ndi nne.

Emume Chi omumu: Emume Chi omumu di ka Ogbalu (1981) siri kowa bu emume a na-emere nwanyi mgbe o lotara be di ya tupu o muo nwa n'akuku Okigwe. Nkwenye ha bu na o buru na e meghe nke a, umu onye ahụ ga-ebido nwuba mgbe o muru ha.

Idu mbibi: Idu mbibi bu emume a na-emere umu nwanyi na mpaghara Olu di ka Umuhu na Osuhitekwa. Agugu (1978) kowara na nwa agboghọ o bu ga-eso wee mee emume a, ga-eso wee bie mbibi a. A na-ebi ya na mpaghara ahụ di iche iche: n'aka, ukwu, ihu, afọ na ukwu. O ga-anọ n'otu onu ulo otu afọ, ebe a ka a ga na-akuzichara ya ihe dum banyere iba n'ezi na ulo.

Mbari: Onye ozo ruturu aka n'emume a na-emere umu nwanyi bu Ogbalu (1981:28), o kowara na mbari ezughị Igbo niile onu. A na-emekari ya na mpaghara Owere. Umu okorobia na umu agboghobia dibia roputara, na-eje n'ulo mbari, gbaa ogige, biri n'ebe ahụ. Ha ga-akpu otutu ihe okpuku di ka osisi, ugboala, di na nwunye, ndi ocha wdg. Ha ga-anọ ebe ahụ ruo mgbe a kuru ekwe, ndi obodo abia lelee ihe ha luru.

Some igele: Some Igele bu emume a na-emere umu okorobia n'obodo Olu, okachasi na mpaghara Ohuhu na Ihitenansa. Di ka Agugu (1978) kowara ya, o bu nnukwu emume ma burukwa oriri na onunu nke a na-eme na ngwucha onwa. O bu agadi nwanyi ga-esi nri buru bia n'ogbakọ obodo. Ha ga na-agu, na-agba, na-agbaritara onwe ha ogwu. O bu naani umu nwoke na agadi nwanyi ahụ ga-anọ nso. Uru emume a baara ndi so mee ya bu na ha ga-emeri n'agha o bu ha luru, kaakwa nka ka agadi nwanyi ahụ gworo ha ogwu ahụ ma mekwaa ka ha di ndu, zuo umu ha.

Iwa akwa: Osuagwu, (1976:45) kowara “Iwa akwa” di ka emume e ji eziputa ma o bu gosiputa na nwa okorobia etozuola ibiri n’ezi na ulo aka ya. Mgbe nwa okorobia wachara akwa, o ga-esonyezi n’utu di iche iche a na-atu n’umunna ya ma na-enwetakwa oke niile nwoke kwesiri inweta n’obodo. Emume a na-aputakarị ihe n’Okigwe na Mbanọ.

Na nchikota, Emenanjo (1979), Ogbalu (1974), Agugu (1978), Ogbalu (1981), Agwubuiilo, Ezeuko na Okodo (1976) kowaputara nke oma otutu emume di iche iche a na-emere umu okorobia na umu agboghobia n’oge di iche iche, kwuokwanu na o bu ihe e ji enyere ndu aka, sikwa n’uzo di otu ahụ, kwalite omenala na ewumewu Igbo.

Nnyocha Atutu

Atutu na-agbazi nchocha a bu atutu njirime nke Ludwig Wittgenstein tuputara n’afọ 1953. Ihe atutu a na-ekwu bu na echiche okwu o bu nwere gbakwasiri ukwu n’ihe ndi nwe okwu ahụ ji ya eme. O bu usoro e nwere ike igbaso wee jiri okwu meputa ihe n’asusu nke o di na ya. Mbah, Mbah, Ikeokwu na ndi ozo (2023) na-akowa atutu njirime di ka atutu na-ekwu na nghota okwu o bu nwere na-esite n’etu mba nwe asusu ahụ si eji mkpuruokwu ekwu okwu. N’aka nke ozo Ndimele (2005) mere ka o doo anya na atutu a gbadoro ukwu n’ime ka a mata na mputara okwu o bu ma o bu nghota okwu o bu abughi ihe nooro onwe ya, n’agbanyeghi ma o bu ihe nharunwanya ma o bu ihe nharunuche. Nkwa ya bu na mputara ma o bu nghota okwu o bu la (mkpuruokwu, nkebiokwu ma o bu ahiriokwu) nwere na-esite n’onodu ndi nwe asusu si eji okwu ahụ eme ihe. O bu otu e si eji mkpuru okwu o bu ekwu okwu na-egosi nghota di n’okwu ahụ. O bukwere nke a mere na otu ihe na-enwe aha di iche iche n’agburu nakwa asusu di iche iche. Ima atu: Ego bu kwudi na Awusa, owo na Yoruba, nyari na Tiv.

Ogbulogo (2005) na Anigbogu, Mbah na Eme (2010) kwadochara nkwa njirime a. ha gara n’ihu kwuo na o bu ihe onye bara nkita ya ka o na-aza. Kwuokwa na o bu nku di na mba na-eghere ha nri. Nke a putaziri na ihe ndi Ozubulu na-akpo emume a na-emere nwata nwa agboghobia ka o wee gafee n’otu nne nwanyi bu amam ogodo, aha a ka o ga-aza. Atutu bara uru nke ukwu, e ji ya aru oru ruo taa.

Amam Ogodo n’Ozubulu

Emume a bu amam ogodo di okputorokpu. O nweghi onye nwere ike ikwa mgbe o bidoro. O bu emume e ji akwanyere nwanyi ugwu n’Ozubulu nke agaghi anwu anwu, uka erughi na nke ahụ. Ugwu kachasi ugwu ezi na ulo na di nwanyi ga-akwanyere ya bu imaba ya ogodo ozigbo o luru di. Nwanyi o bu amaghi ogodo n’Ozubulu ji omenala Ozubulu nnukwu ugwo nke bu na o kwughi ya na ndu, o kwuo ya n’onwu. Nwanyi luo di, e mesia ihe niile e kwesiri imere ya n’usoro omenala Ozubulu ma o maghi ogodo, o ga-akwa mmakwaara n’oge ikpezu. Naani mgbe a mabara ya ogodo ka o ga-azabazi nwanyi zuru oke ma nwee ugwu. Nwanyi luo di, maa ogodo mara na akwu esorola ibe ya gbaa mmanu, o gubiekwelanu kpmkpam udo jikoro ya na umuagboghobodo Ozubulu. O hapukwalanu otu umuagboghobodo kpm kpam, banyezie n’otu umunwanyi chizuru echizu n’umuokpu ha.

N’ikpezu, emesia ego nwanyi, ihe ozo kwesiri isote bu ima ogodo. Ndi Ozubulu akpokebeghi igba nkwa oke ihe, o bu naani mgbe a mara nwanyi luru di ogodo, a mara na nwanyi ahụ achibala ukwu n’ulo di ya, ukwu eruokwanu ya ala. Ejighi Igbo agwa ya onye ocha, a naghikwanu agwa ochi nti na agha esula. O buzi naani mgbe o gara n’ebe umuokpu ibe ya no, ndi magoro ogodo, n’udi ka o soro ha kere oke, ka ha ga-agwa ya ihe oku ji nti oke eme. Emume a ezughi Igbo niile onu. O bu mpaghara Nnewi, Ihiala, Ukpọ na-emekari ya. Ufodu na-akpo ya ikwa nkwa. Ndi Enugu-Agidi na-akpo ya ‘aja nwada’.

Nkwadobe A Na-Eme Tupu A Maa Ogodo

Onye na-alu nwanyi ga-anata ihe a kporo ‘akwukwo iwu’, nke a bu ebe e deputasiri ihe niile banyere ima ogodo. Ihe o ga-enye nne, nna, agboghobodo, okorobia, umunna. O ga-azuta akwa ya na nwunye ya gayi ubochi ahụ, zuo mmanya, kporo ndi egwu, zie ndi enyi na afọ oma ya, sie ma hosia.

Ka e siri kewasi ngwongwo amamogodo

Mba ji gbara agba nke di otu nari na iri ise. A ga-enye umunna nke ha ga-ekegasiri ndi mma. Piisi akwa, mmanya (malt), ncha, ego, nnu, bu nke nne omumu. A ga-enye ndi nwunye di mmanya, ego na nri. A ga-eberisi anu, ghanye na paanu nke nwanyi mara ogodo ga-eke n’ulo di ya. O ga-eji ya mata

ndị ụlọ di.

Ukwu anụ, katom malt abuo, ncha, nnu, ego - ndi magoro ogodo.

Ego, mmanya - umu agboghọ

Ego, mmanya - umu okorobia

Ego, mmanya - nna muru nwa

Ewu na mmanya - umunna

Ihe E ji Ama Ogodo

Di ka obodo dere n'akwukwo iwu ha, (Odu 2011), ihe ndi a ka nwoke na-alu nwanyi ga-eweta: oji Igbo, nkwu ocha na nkwu elu, ewu ogodo (nke mkpisi aka dimkpa ga-aba n'ogbere imi ya), nkwu otobiribiri, (n'oge ugbua) biia, moltu, piisi akwa di iche iche, katonu ncha, akpa nnu, switi wdg.

Otu Esi Ama Ogodo

Ubochi a kara aka ruo, di na nwunye ga-ejikere nke oma, dozie onwe ha, noro n'uche na tebulu e debeere ha. A na-edebekwa ha nnukwu efere e ji etinye ego. Oge ahụ otu o bula ga-aga n'onu ulo nke ha, ebe oke ha di. Umu okpu ndi maarala ogodo ga-anoro otu akuku, na-eri, na-anu na ekekwa ihe e bunyere ha. Ha ga na-agukwa egwu na-agba, na-ada ego. O n'ime egwu ha bu:

“Otu anyi kwenu ihe m ebewuna otu... Oooo ihe m ebewuna otu

Onye a a ewetaghụ onye ee ewota aa oo...Oooo ihe me ebewuna otuo oooo”

N'ikpeazu, ndi mara ogodo ga-ada nnukwu ego, nweta ihe onyine di iche iche o kachasi akwa. Ndi bjara abia e rie, nwuo lasaa. Uka agwula, bido ubochi ahụ gawa, nwanyi ahụ abaalala n'otu amam ogodo n'Ozubulu.

Uru di n'Amam ogodo

Otu uru di n'ima ogodo. Nke mbu bu na onye luru di, maa ogodo na-enwe ugwu na nsopuru n'umuokpu ya. Ozo, oke o bula a na-eketa na a gaa amam ogodo, nke ya anaghi efu. Naani nwanyi mara ogodo na-eso na ndi onu na-eru n'okwu n'obodo n'ihia na o na-abu nwata kwochaa aka o soro ogaranya rie ihe. Ozo, o noghizi na nha ma eribe umu agboghọ nha.

Oghom di n'Amam Ogodo

O buru na nwata nwanyi amaghi ogodo mgbe o di ndu, o maa ya n'onwu. Nwa agboghọ amaghi nne ya ogodo, nwa ya nwanyi agaghi amakwa kama a na-eburu uzo gaa maara nne ya tupu o maa nke ya. O na-ebute oke mkpari ma o bu akaje nye nwanyi amaghi ogodo n'etiti umu okpu ha. A na-emefu oke ego na ya.

Mgbanwe e nweerele n'emume Amamogodo

E belata oke ego a na-akpota aha n'ima ogodo. Onu ogu ji ebelatala, o buzi iri asaa na ise. E jizi ego edochi anya ihe ufodu. Umu agboghọ Ozubulu malitekwarala luwa di maka na oke ego belatara.

Mmechi na Nchikota

Emume ima ogodo bu nnukwu emume na ndu ndi Ozubulu, ma n'ala Igbo ndi ozo ndi na-eme ya. A koru ihe bu ima ogodo na ihe o putara na ndu ndi Ozubulu, mgbe e ji eme ya, ihe e jigasi ama ogodo, uru na oghom di na ya tinyere mgbanwe batarala na ya. E mere nke a site n'ohia ajuju a bara. Umu nwanyi Ozubulu guru egwu si na ihe niile lasigodu na ka o soro onye anaghi ala. Ima ogodo masiri ndi Ozubulu n'ihia ya omenala niile lasigodu, amamogodo agaghi ala.

Edensibia

Agugu, M.O. (1978). *Ndi Igbo na Akuko ha Nsukka*: Eva-unique printing and publishing enterprises.

Agwubilo, V.C., Ezeuko, R.O. na Okodo, I. (2004). *Igbo primary 6*. Onitsha: Elites Commercial Agency.

Ekwealo, C.C. (1998). *Omenala na Ewumewu Ndi Igbo*. Onitsha: Paline Publishing and Links.

Emenanjo, E.N. (1978). *Essential of Modern Igbo Grammar: A descriptive approach*. Ibadan: Oxford University Press.

- Emenajo, E.N. (2005). *Fonoloji na Mofoloji in Igbo*. Onitsha: Varsity Publishing Company.
- Hofstede, G. (1997). *Culture and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw Hill Publishers.
- Isidienu, C.I. (2018). Ebe a ga-ahụ nsirihi ndụ ndị Igbo. *Odezuruigbo Jonalu*, 2(1), 1-16.
- Mbah, B.M., Mbah, E.E., Ikeokwu, E.S., Okeke, C.O., Moeze, L.M., Ugwuona, C.N., Akaeze, C.M., Onu, J.O., Eze, E.A., Prezi, G.O. na Odili, B.C. (2013). *Igbo Adị: Igbo-English, English-Igbo Dictionary of Linguistics and Literary Terms Nsukka*: University of Nigeria Press.
- Ndimele, O.M. (2005). *Trends in the study of language and linguistics in Nigeria: A Festschrift for Philip Akujuobi Nwachukwu*, Port Harcourt: Strand Orbit Communications and Embai Press.
- Obinna, J.I. (2002). *Cultural and Religious Conflict* Nsukka: Truth Peak Publishers.
- Ofomata, C.E. (2016). *Nsirinweta ilu Igbo (ilu Igbo, nkowa ya na nsinweta ya)* Enugu: Gold Finger Publication.
- Ogbalu, F.C. (1974). *Edemede Igbo (Igbo Model Essays for WASC/GCE)*. University Publishers.
- Ogbalu, N.O. (1980). *Akwukwo ndi Loolo Ugochinyere omumu*. Ihiala Gratia Press.
- Ogbalu, F.C. (1981). *Ndu ndi Igbo. (The life of Igbo People)*. Onitsha: Varsity Press.
- Ogbalu, F.C na Emenajo, E.N. (1982). *Igbo language and culture*. Ibadan: University Press.
- Ogbulogo, C. (2005). *Concepts of Semantics*. Lagos: Iroanuzi Publications.
- Onwuejeogwu, M.A. (1981). *An Igbo Civilization: Nri Kingdom and hegemony*. London: Ethnographics.
- Osuagwu, B.I. (1999). *Ndi Igbo na Omenala ha*. Lagos: Macmillian Publishers.
- Ozubulu Development Union (ODU), (2011). *Cultural Bye-Laws and Ceremonies in Ozubulu*. University Publishers.
- Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell.